

”Makuuhuonevero” ja Britannian hyvinvointiyhteiskunnan alasajo

MIKA HYÖTYLÄINEN

Järjestelmä, joka alun perin suunniteltiin yhteiskunnan heikko-osaisten tueksi, vangitsee heidät nyt juuri siihen tilaan, jota saman järjestelmän oli määrä lievittää.

Iain Duncan Smith, 2010

Eeva Lennon kirjoittaa edellä ajankohtaisesti Britannian hyvinvointiuudistuksista. Syvennyn aiheeseen vielä asuntopolitiikan näkökulmasta, sillä keskustelu on tällä hetkellä kulminoitunut asumista käsittelevään sosiaaliturvamääräykseen, Lennoninkin esiin nostamaan ”makuuhuoneveeroon”.

Tuettua asumista on Britanniassa perinteisesti kutsuttu kunnalliseksi asumiseksi. Terminä ”council housing” juontaa juurensa siitä, että alun perin piirikuntien ja kaupunginosien valtuustot huolehtivat sosiaalisesta asumisesta, jonka rakentaminen alkoi 1920-luvulla. Kunnallisen vuokra-asuntokannan osuus nousi tasaisesti aina 1960-luvun lopulle (Alcock 2003, 83). Edistääkseen omistusasumista brittihallitus esitteli vuonna 1968 asuntolainaohjelman, jonka avulla alhaisemmilla tuloluokilla oli nyt mahdollisuus ostaa asuntonsa. 1970-luvulta lähtien voittoa tavoittelemattomat asuntoyhtiöt ovat huolehtineet kunnallisesta asumisesta. Vuodesta 1996 lähtien asuntoyhtiöitä on kutsuttu rekisteröidyiksi sosiaalisiksi vuokraisänniksi (*Registered Social Landlord*), ja niinpä ”social housing” kattaa nyt sekä kunnallisen että asuntoyhtiöiden tarjoaman vuokra-asuntokannan. Uuden sosiaalisen asuntokannan rakentamista on pyritty kuitenkin välttämään jo vuodesta 1979 Margaret Thatcherin tultua valituksi pääministeriksi. Kuten Lennonkin mainitsee tekstissään, omistusasumiseen kehoitettiin yhä voimakkaammin ”Right to Buy”-lainsäädännöllä, jonka avulla kunnallisen vuokra-asunnon saattoi nyt ostaa yhä helpommin. Tämä johti siihen, että tuetusta ja kohtuuhintaisesta

vuokra-asuntokannasta parhaat siirtyivät yksityisomistukseen. (Alcock 2003, 84–91.) Omistusasumiseen kannustamisella on pitkät perinteet. Sosiaalinen vuokra-asuminen nähdään työväenluokkaisena, ja se kantaa voimakasta huono-osaisuuden stigmaa.

Yksi Britannian konservatiivivetoisen koalitiohallituksen suurimpia intohimoja on hyvinvointiyhteiskunnan läpikotainen uudistaminen. Pikemminkin kyseessä on, kuten kaupunkimaantieteilijä Tom Slater (2013) tilanteen esittää, hyvinvointiyhteiskunnan systemaattinen purkaminen. Syyksi yksi reformin pääarkkitehdeista, yllä siteeraamani työ- ja eläkeministeri Iain Duncan Smith tarjoaa toistuvasti (2013) ikivanhaa väitettä siitä, että liian avokätinen sosiaalinen tuki ajaa ihmiset järjestelmän hyväksikäyttöön ja laiskotteluun. Hänen mukaansa nykyinen järjestelmä on ansa, jossa monien on taloudellisesti kannattavampaa elää sosiaaliturvalla kuin käydä töissä. Kuten yhdysvaltalaiselle hyvinvointikeskustelulle on ollut omaleimaista, myös brittiläinen diskurssi aiheesta keskittyy nyt arvo- ja moraalikysymyksiin. Keskustelussa on siirrytty epätasa-arvon ongelmasta riippuvuusongelmaan. Lainsäädännön ja päätöksenteon tasolla mietitään, kuinka vältetään tulonsiirron hyväksikäyttöä ja estetään sosiaaliturvan avulla laiskottelu, sen sijaan, että keskusteltaisiin resurssien jakamisesta tasa-arvoisesti ja inhimillisen elämän takaamisesta kaikille, kollektiivisin voimin.

Hyvinvoinnin uudistustyöt aloitettiin toki jo Tony Blairin ja New Labourin harjoittaman ”Third Way”-politiikan aikana. Sosiologi Anthony Giddensinkin viitoittamalla tiellä Blair ja Gordon Brown pähkäilivät, kuinka vapaat markkinat saataisiin toimimaan hyvinvoinnin hyödyksi. Jo tällöin keskustelun pääpaino kuitenkin siirtyi markkinoiden laajentamiseen ja vapauttamiseen

sekä yksilön vastuun korostamiseen. Niin kutsuttu ”welfare to work” -ajattelu korosti yksilön velvollisuutta oman ja läheistensä elämän hallinnassa. Nykyhallitukselle on kuitenkin ominaista mitä kivilaiimpien instrumenttien suunnittelu tulonsiirron rajoittamiseksi ja sosiaalietuuksien leikkaamiseksi. Reformit koskettavat ratkaisevasti asumista ja erityisesti tuettua, kohtuuhintaista vuokra-asumista. Hyvinvointiuudistusten ympärillä käytävä julkinen ja poliittinen keskustelu Britanniassa on usein sosiaalietuuksiin turvautuvien työväenluokkaisten ihmisten leimaamista ja syyllistämistä. Maassa pitkään edistetty omistusasumisen ihannoiti on myös osaltaan luonut jakoa asunnonomistajien ja vuokralaisten välille. (Slater 2013.)

Erittäin kiistelty instrumentti tuetun asumisen rajoittamisessa on juurikin niin kutsuttu ”bedroom tax” eli ”makuuhuonevero”. Kyseessä ei tosin ole vero, vaan uusi määräys, jonka mukaan asumistukea myönnettäessä on huomioitava hakijan asunnon huoneiden lukumäärä. Määräyksen mukaan täyden asumistuen myöntämiseksi, hakijaa tai hakijapariskuntaa kohden sallitaan yksi makuuhuone. Kuten Lennon kirjoituksessaan toteaa, jos makuuhuoneita on enemmän, asumistukea supistetaan 14 prosenttia yhdestä huoneesta. Kahdesta tai useammasta ”ylimääräisestä” makuuhuoneesta tukea leikataan 25 prosenttia. Lainsäädännön mukaan alle kymmenen vuoden ikäisten lasten odotetaan jakavan huone sukupuoleen katsomatta. Alle 16-vuotiaiden, samaa sukupuolta olevien sisarusten odotetaan myös jakavan huoneensa. Ylimääräisen huoneen kokoa ei oteta huomioon, ja lainsäädäntö koskee myös sairaita ja vammaisia, vaikka ylimääräinen makuuhuone olisi osa hoitojärjestelyä tai erityistarpeiden mukaan suunniteltua asuntoa. (National Housing Federation, 2013a.)

Brittihallituksen vaikutusarvioinneissa makuuhuonevero leikkaa niiltä, joiden talouteen se vaikuttaa, noin 14–16 puntaa viikossa. Määräys tulee vaikuttamaan satojentuhansien ihmisen toimeentuloon. Suurimalla osalla heistä on vain yksi ylimääräinen makuuhuone. Makuuhuonevero on malliesimerkki lainsäädännöstä joka räikeästi rakentaa kuilua tuloluokkien välille ja leimaa asumistukea tarvitsevat ihmiset. Tänä vuonna voimaan tullut makuuhuonevero on pakottanut monet etsimään pienempää asuntoa naapurustonsa tai kotikaupunkinsa ulkopuolelta. Asumistuen leikkaus tekee niin suuren reiän heidän talo-

uteensa, että nykyisessä asunnossa on mahdotonta elää. Nyt heidän on muutettava, ei vain pois omaisten ja tukijoukkojen luota, kuten Lennon osuvasti kirjoittaa, vaan myös koko pitkään rakentuneen sosiaalisen verkostonsa ulkopuolelle. Lukuisat tutkimukset osoittavat, että erityisesti alempien taloudellisosiaalisten luokkien edustajille naapurusto on tärkeä päivittäisen sosiaalisen elämän viitekehys. (Slater 2013.) Makuuhuonevero ajaa nämä ihmiset kodeistaan ja juuriltaan. Lainsäädännön silmissä he ovat selvästi jo täysin siirreltävissä ja työnnettävissä pois kodeistaan. Sosiaalisten asuntoyhtiöiden kattojärjestö National Housing Federationin (2013b) viimeisimmät tulokset osoittavat, että makuuhuonevero velkaannuttaa ihmisiä ja ajaa monet möhästymään vuokranmaksussa, kun he ennen ovat maksaneet vuokransa ajallaan. Kymmenien asuntoyhtiöiden haastattelut osoittavat, että 51 prosenttia makuuhuoneverosta kärsivistä on nyt velkaantuneita.

Niiden ihmisten sakottaminen, jotka suostuisivat muuttamaan pienempään asuntoon ja pois kotipaikkakunnaltaan välttääkseen makuuhuoneveron mutta joille ei yksinkertaisesti löydy asuntoa, on käsittämätöntä. Tom Slater löytää makuuhuoneveron pirullisimmat puolet siinä, kuinka määräys ensiksikin täysin sivuuttaa perhesuhteiden monimutkaisuuden kodin piirissä eikä ota huomioon kuinka monet syyt tekevät huoneen jakamisesta vaikeaa tai jopa mahdotonta. Opiskelu- ja työrauha, erityistarpeet, kuten vammaisuus, tai vain huonosti yhteensopivat henkilökemiat voivat olla syynä huoneentarpeelle. Toiseksi, ja Slaterille tärkeimpänä, makuuhuonevero ei ota huomioon paikkasidonnaisia, pitkäaikaisia ja lokaaleja suhteita, joilla on merkittävä vaikutus ihmisten hyvinvointiin. Monet asukkaat asetetaan siis tilanteeseen, jossa heidän on joko kärsittävä korkeammista asumiskustannuksista säilyttääkseen paikalliset ihmissuhteet ja sosiaalisen verkoston, joiden luomiseen on mennyt vuosia tai vuosikymmeniä. Tai sitten heidän on muutettava muualle. (Slater 2013.)

Omistusasumisen eriasteinen tukeminen sekä alussa mainitut Thatcherin aikana ja sen jälkeen tehdyt leikkaukset kohtuuhintaisen vuokra-asuntokannan rakentamisessa ovat osaltaan luoneet pysyvää rajanvetoa eri hallintamuotojen välille. Tuettua asumista on katsottu alaspäin, ja näin työväenluokkaiset vuokra-asujat ovat stigmatisoituneet nyt myös asumismuodon kautta. Mut-

ta Britannian tämänhetkinen hyvinvointivaltion alas ajaminen, josta makuuhuonevero toimii kivuliaana esimerkkinä, on tehnyt selväksi myös hallituksen suhtautumisen väestön heikoimmissa asemassa oleviin. Sosiaalisesti tuetut vuokra-

laiset nähdään syyllisinä omaan taloudelliseen tilanteeseensa. Näin ollen heidän sosiaalisella ympäristöllään ei ole merkitystä, vaan heitä voidaan vapaasti vaatia vaihtamaan kotiaan tai kotipaikkaansa leikkausten vaatimalla tavalla.

KIRJALLISUUS

Alcock, Pete: Social Policy in Britain. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003.

BBC News: Welfare 'trapping' people in poverty says Duncan Smith, 27.5.2010. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8707652.stm (luettu 16.10.2013)

Duncan-Smith, Iain: I'm proud of our welfare reforms. The Guardian, Sunday 28.7.2013. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jul/28/proud-welfare-reforms-fair-benefits> (luettu 16.10.2013)

National Housing Federation: Bedroom Tax, 2013a. <http://www.housing.org.uk/policy/welfare-reform/bedroom-tax> (luettu 16.10.2013)

National Housing Federation: Welfare Reform, 2013b. <http://www.housing.org.uk/policy/welfare-reform/> (luettu 16.10.2013)

Slater, Tom: Grieving for a Lost Home, Revisited: The 'Bedroom Tax' and Displacement. University of Edinburgh, School of GeoSciences, 2013. <http://www.geos.ed.ac.uk/homes/tslater/bedroomtax.html> (luettu 23.9.2013)